

PAGINA 4

Jannie Nijwening
vecht voor vrede

PAGINA 5

Bas de Gaay Fortman
over 'moreel erfgoed'

PAGINA 8

Kerken open op
Open Monumentendag

EN VERDER: Internationaal Heinrich Schütz Festival ■ Nieuwe inzichten in theologie ■ PKN op weg naar 2025 ■ Inspiratieavonden over Tomáš Halík

Pokémon Go-rage zet gebedshuizen op de kaart

Turen op je telefoon, is dat nou stom?

Dankzij Pokémon Go! ontdekken wandelende en fietsende jongeren kerken en andere gebedshuizen. Opvallend: vijftien jaar geleden vonden sommige bezorgde opvoeders Pokémon nog verderfelijk. Het kan verkeren. Kinderen verkennen nu de stad, die altijd verrast.

IK ERGER ME ER GROEN EN GEEL aan. Ik vind het stom en *stupid*. Als het nou nog debielen zijn?! Maar het zijn allemaal normale mensen die achter een poppetje aanhollen. Het moet niet gekker worden.' Op het Deltaplein zit een buurtbewoonster geïrriteerd te kijken naar de vele jonge Pokémon Go-spelers, die op Kijkduin afkomen. Daar zijn zoveel Pokémon te vangen, dat er zelfs stemmen opgaan om Kijkduin tot Pokémon Go-hoofdplaats van Nederland te bombarderen.

Is het spel zo stupide als de Kijkduinse in het filmpje van Omroep West suggereert? Ik vind haar argumentatie

'Spel is wel verslavend maar niet gevaarlijk'

niet sterk: 'Het is gewoon stom dat mensen achter een poppetje aan hol-

Lees verder op pagina 2

Op de stoep voor de Kloosterkerk zijn Pokémon Go-wezens te vangen.

FOTOGRAFIE: MARGOT C. BERENDS

Invloed van islam op westerse cultuur

Islamoloog en theoloog Arnold Yasir Mol vertelt over de invloed van islamitische denkers op het gemeenschappelijke gedachtegoed in Europa. Hij beschrijft ook de ontwikkelingen die geleid hebben tot het ontstaan van de huidige islam.

WOENSDAG 21 SEPTEMBER, 19:30-21 UUR, € 6. CHRISTUS TRIUMFATOR-KERK. OPGAVE: DEZINNEN.NL

Reformatie van 1517 luidde moderne tijd in

Bevrijding brengen, dat moet de kerk altijd doen

Maarten Luther in de film 'Luther' (2003)

ACHTERGROND Dit najaar begint de viering van vijfhonderd jaar Reformatie, die een heel jaar gaat duren. Volgens de theoloog Axel Wicke, opgeleid in Berlijn, is Maarten Luther nog steeds actueel. 'De Reformatie leert ons dat de kerk relevant, troostend en bevrijdend moet preken en dat haar nederigheid past.'

IN 2017 VIJFENDECIENDE JAAR GELEDEN de Reformatie tot stand kwam, de historische omwenteling in de zestiende eeuw die het tijdperk van de moderniteit inluidde. Een van mijn hoogleraren kerkgeschiedenis zei dat de mensen destijds de Reformatie ervoeren zoals de inwoners van de DDR de val van de Muur in 1989. De Reformatie was een bevrijdingsbeweging.

Maarten Luther en zijn collega-reformatoren hadden gezien dat de kerk zelf tot probleem was geworden. Zij

was te veel met gezagsuitoefening en machtsbehoud bezig. Ja, ze speelde voor God, om zo gelovigen afhankelijk te houden. Daar kun je nu je schouders over ophalen, maar destijds was iedereen kerks, gelovig (tenminste naar buiten toe) en er heerste een enorme sociale controle.

'Reformatie was vergelijkbaar met val van de Muur'

Je had je dus aan de regels van de kerk te houden, ook al dicteerden die absurde dingen. Zoals: ieder jaar waren er 179 dagen waarop seks – zelfs met je echtgenoot/-note – verboden was. En overtrad jij een van de honderden wetten en regels, dan moest je naar de priester om te biechten. Pas dan mocht je naar het Avondmaal en was je weer (voor eventjes) verzekerd van de hemel na je dood. Voor dierbaren die al 'zon-

dig' waren overleden, kon je bij de kerk aflaten kopen zodat deze uit hel of vagevuur de hemel in konden springen. Dit alles zorgde voor angst voor een straffende God en een gevoel van afhankelijkheid van een oppermachtige kerk. Een gevoel waar je als leek niets aan kon doen. Je kon niet even snel de Bijbel pakken om te checken of het wel allemaal klopte wat die kerk zei. Alleen priesters begrepen de Latijnse Bijbel en konden hem uitleggen.

Zelf ontdekken

Hiervan bevrijdde de Reformatie de mensen. Daarom werd Luther overal waar hij kwam als een rockster onthaald. Want ineens begon te Wittenberg een monnik en theologieprofessor te prediken, die zelf aan de angst voor een straffende God haast ten onder was gegaan. Die zelf in de Bijbel op onderzoek was uitgegaan en zelf ontdekte, dat het anders zit. Dat het namelijk volstrekt onmogelijk is om aan alle bijbelse regels en wetten te voldoen. Dat eeuwig heil geen beloning is voor je prestaties, voor je biecht of voor het kopen van aflaten. Nee, heil wordt je zomaar, gratis cadeau gedaan door God, alleen op basis van je geloof. Wat dan weer zo geweldig is, dat je die goede daden vanzelf doet, uit dankbaarheid. Vervolgens ging Luther de Bijbel vertalen. Hij en zijn volgers lieten overal scholen bouwen, zodat iedereen zelf kon lezen hoe het zit met God en kerk en het eeuwige heil. Tenslotte is iedereen zelf priester en staat iedereen zonder tussenkomst van de kerk individueel voor God.

De Reformatie leert ons vandaag dat de kerk relevant, troostend en bevrij-

Lees verder op pagina 2

Nieuw Lutherbier
zoekt helpers en drinkers

Gemeenteleden uit Luthers Den Haag, Amsterdam en Woerden slaan de handen ineen voor een nieuw soort gerstenat: het Lutherbier. Daarmee kan volgend jaar een toast uitgebracht worden op de Reformatie, die in 2017 vijfhonderd jaar geleden plaatsvond. Bestellingen (twaalf flesjes, € 25) en vrijwilligers (voor het bottelen) zijn zeer welkom. Op 31 oktober dit jaar, de dag dat lutheranen traditioneel stilstaan bij het begin van Maarten Luthers protest, moeten de flesjes ontdopt worden. Opgave: LutherBier@gmail.com. Facebook: LutherBier.

Barokconcert bij kaarslicht

Elke zondagmiddag is er een concert met barokmuziek in de Abdijkerk die door kaarslicht wordt verlicht. Deze maand bespeelt Klaas Trapman het Franse drukwindharmonium. Franse topmusici, onder wie Olivier Latry, organist van de Notre-Dame in Parijs, verzorgen later dit jaar een concert.

VANAF ZONDAG 18 SEPTEMBER, 15:30 UUR, € 10. SITE: ABDIJKERK.INFO

Kerk in Den Haag bij u in de bus?

Wilt u dat KDH iedere maand bij u wordt thuisbezorgd? Neem een postabonnement. 10 nummers voor € 19,50. Opgave per e-mail: info@kerkinderhaag.nl Of bel: 06 30 164 820

advertenties

JOHAN WASSENAAR
VOETBEDDEN-OR-MAAT EN SCHOENEN

Prins Hendrikstraat 132 2518 HX Den Haag 070 363 75 19
info@johanwassenaar.nl www.johanwassenaar.nl

Reinoud Schoemaker,
LETSELSCHADE ADVOCaat
Uw letsel mijn zorg
070 - 40 43 34 6
ADVOCaat@REINBOUDSCHOEMAKER.NL
WWW.REINBOUDSCHOEMAKER.NL

Afzien en amen (deel 2): Lerina Kwamba

Handreiking bij een val in het diepe

Lerina Kwamba.

INTERVIEW Heb je iets aan het geloof in God, als je geconfronteerd wordt met ellende? In de serie 'Afzien en Amen' vertelt Lerina Kwamba, lid van de Eglise Evangelique de La Haye, waarom ze ondanks ingrijpende gebeurtenissen blijft geloven.

OP EEN DAG VIEL, VAN TWEE hoog, ons kind uit het raam. Ik dacht: dit is mijn hel, hier moet God zijn.' Een haast hemels licht uit Lerina Kwamba's ogen verdrijft het verdriet wanneer ze het woord 'God' uitsprekt. Ze straalt. Als kind wist Lerina niet beter dan dat ergens God moet zijn. Haar wieg staat in de protestantse Congolese kerk van

'Geloof was eerst alleen een warm nest'

opa, pastor, en oma, diaken. Later, tussen haar elfde en achttiende, leerde ze bijbelverhalen van kloosterzusters op het internaat. 'Gelukkig mocht ik mij van mijn vader bij de katholieken laten dopen.' Lerina's studie en grote liefde brachten haar naar België en Nederland. 'Bij gebrek aan een rooms-katholieke Afrikaanse kerk in Den Haag, ging ik met mijn vrienden mee naar de Eglise Evangelique de la Haye. De Exoduskerk aan de Beresteinlaan. Afrikanen, Franstalig, zelfde cultuur.'

Geloof was toen nog vooral een warm nest, herinnert Lerina zich. Een aangrijpende gebeurtenis veranderde dat.

Geestkracht

'Onze dochter had allemaal ziekteperiodes. Misschien had iemand haar vervloekt met de zwarte, magische krachten van voodoo, dachten mijn man en ik naar Afrikaans geloof. Een Congolese dominee uit Duitsland bracht verlichting. Hadden we ons leven wel echt aan Jezus gegeven? Vanaf de dag dat ik vroeg, 'Jezus, vergeef mijn zonden, word mijn meester', veranderde mijn traditionele geloof in persoonlijk godsvertrouwen. Ik ervaar God nu als de levenskracht die ik nodig heb wanneer ik na struikelingen moeizaam opkrabbel.'

'De dokters konden hun ogen niet geloven'

Zo voelde zij Gods handreiking na de val van haar dochter uit het raam. 'Hij moet bij mijn dochter zijn geweest, want de dokters konden hun ogen niet geloven dat ze er levend afgekomen was.'

Met haar geestkracht spreekt Lerina vrouwen uit sub-Sahara Afrika dagelijks moed in. Ze werkt bij Kariboe Bibi, Swahili voor 'welkom vriendin'.

Het is een centrum waar vrouwen elkaar ontmoeten en bijstaan, van kerkenorganisatie Stek. 'Veel vrouwen hebben het nodige meegemaakt. Sommigen waren slachtoffer van mensenhandel, anderen doorlopen een slopende asielprocedure, er is armoede, sommigen voelen zich eenzaam zo ver van familie. We voeren gesprekken, geven advies, organiseren activiteiten, doen uitstapjes. De meesten zijn christen, moslim of andersgelovig. Soms bidden we samen in onze eigen geloofstaal. Dat geeft rust in het hart, de enige zekerheid, in tegenstelling tot geld of valse hoop.'

Levende stenen

'Een kerk zonder geloof is als een huis zonder beschutting. Op den duur raakt het verlaten en in verval. Mijn geloofsgemeenschap is een tweede familie waar ik mij geborgen blijf voelen. We moeten voor dit gebouw nog steeds een flinke hypotheek aflossen. Migranten met een onzekere status, die deze zondag niet weten of ze de volgende nog zullen komen, bewijzen hun vrijgevigheid. Het zijn mensen met weinig geld, die bovendien aan hun familie in Afrika moeten denken. Onze kerk is een bouwwerk van levende stenen.'

ROBERT REIJNS

Reformatie

Vervolg van pagina 1

dend moet preken en dat haar nederigheid past. Haar taak is niet machtsbehoud of sociale controle, maar om ge-

De kerk mag en moet zaadjes uitstrooien, maar of daar iets uit groeit, is niet aan haar. Dat gelovigen in individuele vrijheid en eigen mondigheid op dit evangelie reageren, is daarbij geen probleem, maar juist een belangrijk doel. Mensen mogen zelf lezen, denken en kritisch op onderzoek uit gaan,

denk- en handelswijze van een log en groot instituut, in een tijd van groeiende secularisatie die steeds meer om geld, bezoekersgetallen en concurrentie draait. Daarom ben ik dankbaar dat dit jubileum de Reformatie weer in het middelpunt van de aandacht brengt. Hier in Den Haag wordt dat ingeluid door het bezoek van Margot Kässmann. Omdat de kerk niet moge vergeten, dat zij zichzelf altijd en voortdurend moet reformeren.

AXEL WICKE

PREDIKANT VAN DE BERGKERK EN DE MARANATHAKERK

Luther geëerd op DDR-munten en op BDR-postzegels.

Margot Kässmann over de Reformatie

Een van de bekendste hedendaagse Duitse theologen, Margot Kässmann, komt naar Den Haag voor een lezing. Ze vertelt over de impulsen van de Reformatie (1517) voor de kerk van 2025. Kässmann is ambassadeur voor het Reformatie-jubileum 2017. Organisatie: Evangelisch-Lutherse Gemeente en Deutsche Evangelische Gemeinde in Den Haag, en katholiek netwerk De Zinnen.

DINSDAG 6 SEPTEMBER, 20 UUR, € 8 (BIJ OPGAVE: € 6). DEUTSCHE EVANGELISCHE GEMEINDE. OPGAVE: INFO@DEZINNEN.NL.

Haagse studenten op Lutherreis

Internationale studenten uit Den Haag waren afgelopen voorjaar op Lutherreis in Duitsland. Ze bezochten plaatsen als Wittenberg, Eisenach, Erfurt en Berlijn. Lees op kerkinderhaag.nl waartoe Luther hen nu inspireert. Reportage door Elleke Bal.

Pokémon

Vervolg van pagina 1

len.' Ik heb wel volwassenen achter een bal aan zien rennen. Of met een pionnetje over een hardkartonnen bord vol gekleurde rondjes zien schuiven. Het kan altijd nog gekker.

Kijkduin

Het leuke van Pokémon Go is dat de spelers naar buiten gaan en allerlei boeiende plekken ontdekken. Kerken worden plots bezocht door jongeren die er Pokémon-beestjes aan het vangen zijn. De makers van het spel hebben de virtuele poppetjes namelijk onder meer bij kerken, synagogen en moskeeën geplaatst. Bij de Kloosterkerk bijvoorbeeld. En bij de Maranathakerk (Duinoord). Een kerkeraadslid trof onlangs een paar studenten aan, die met hun mobieltje bij de voordeur aan het vissen waren. Hij moest even in de kerk zijn en nodigde hen meteen uit, mee naar binnen. 'Ze vonden het geweldig', vertelt hij. 'Ze gingen met armen vol folders weer naar buiten.'

Het Pokémon-spel ontstond zo'n vijftien jaar geleden. Toen werd het nog gespeeld met kaarten of met twee computers. Ook was er een film waarin Pokémon-beestjes met elkaar in de clinch gaan. Destijds was het spel razend populair, maar er klonk ook kritiek. Sommige christelijke scholen verboden het, omdat het gebaseerd zou zijn op Japanse en 'allerlei andere heidense godsdiensten'. Ook het feit dat de Pokémon tegen elkaar moeten vechten werd als negatief beoordeeld. Ik heb er toen een reportage over gemaakt, waarin ik onder meer Daan Remmerts de Vries aan het woord liet. Deze kinderboekenschrijver en -illustrator schreef een boekje over Pokémon. Hij dacht dat die heidense in-

vloeden wel meevielen, en verwijst bovendien naar boeken als De Hobbit, waarin ook elfen, trollen, lucht- en waterwezens voorkomen. Verder zei hij niet te geloven dat het spel de agressie bevordert. 'Pokémon is lang niet zo meedogenloos als bijvoorbeeld Tom en Jerry.'

In zijn boekje staat dat de paus zijn zegen heeft gegeven aan Pokémon. Via de tv liet hij weten dat het spel vriendschapsbanden tussen kind en dier versterkt en dat het de fantasie bevordert. 'Weliswaar kan het spel verslavend zijn, echt gevaarlijk is het niet', aldus het Vaticaan destijds.

Remmerts de Vries vond vijftien jaar geleden wel dat de wereld van Pokémon glad is, 'fantasieloos, kil en onecht. Je kunt hopen dat kinderen iets gaan voelen voor dieren en voor de natuur, die in de films vaak mooi groen voorgesteld wordt'. En: 'Kinderen zitten bij dit spel binnen achter hun computer en verkeren in een eindige wereld, zonder verrassingen. En dat terwijl de echte natuur, buiten, zo oneindig is.'

Wat is er dus een hoop ten goede gekeerd met Pokémon Go! Kinderen gaan de oneindige natuur in, de verrassende stad, komen zelfs in gebedshuizen terecht.

Is Pokémon stupide? Kijk nog eens naar de foto op de voorpagina, van de Kloosterkerk. Een prachtig monument, geweldig dat de spelers dat leren kennen. Er loopt een gezin langs. De twee kinderen spelen overigens geen Pokémon, maar zitten gewoon op het schermpje van hun mobieltje te loeren. Ze zien niets van de prachtige omgeving waar ze lopen; noch van de Kloosterkerk, noch van de beelden die op het Lange Voorhout tentoongesteld worden. Als we dan toch het woord 'stupide' gebruiken, dan weet ik nog wel wat op te noemen.

MARGOT C. BERENDS

'Leven in Laak' maakt buurtbewoners blij

Een plantje, omdat ze me lief vinden

REPORTAGE reportage 'Leven in Laak' is een groep pionierende jonge mensen, die zich hard maken voor verbondenheid tussen de bewoners. 'Het is belangrijk om in de grote zee van het Laakkwartier iets aan elkaar te hebben.'

WAT ZIJN JULLIE VAN ELKAAR? Zussen?' vraagt Imanfaris (12) aan Greet Huizer (82) en Joke Pruijs van der Hoeven (76), meteen nadat ze heeft geconstateerd: 'Wel handig dat jullie vlakbij Albert Heijn wonen.' Het optreden van het meisje verrast de beide dames in de seniorenwoning aan het Gouverneurplein. Net als het plantje-met-beschilderd-potje en het versierde-doosje-met-snoep dat Imanfaris en enkele andere buurtkinderen deze zaterdag langsbrengen.

'Tijd maken voor wat kwetsbaar is'

De huisvlucht is het resultaat van een ochtendje knutselen in buurt-en-kerkhuis De Oase aan de Van Meursstraat. Het op bezoek gaan bij vereenzaamde ouderen is een 'Doe-Kerk'-activiteit van 'Leven in Laak'. Zoals Imanfaris' zusje Zilan (9) het omschrijft: 'Als mensen moe of ziek zijn en we komen langs, worden ze blij van binnen.'

Eng trappenhuis

Dat is precies waar 'Leven in Laak' zich sterk voor maakt. Het protestantse netwerk van voornamelijk twintigers en dertigers pioniert

Kinderen uit Laak verrassen ouderen met een attentie tijdens een 'Doe-Kerk'-activiteit.

sinds begin 2014 in het Laakkwartier. Missie: 'Het bouwen van een open gemeenschap in de voetsporen van Jezus. Een plek waar we met elkaar ons leven kunnen delen, tijd maken voor wat echt en kwetsbaar is in alle drukte en een thuis vormen voor elkaar door taal- en cultuurbarrières heen.'

Het groepje van Imanfaris en Zilan wordt begeleid door Jochem Wouda, de 24-jarige penningmeester van Le-

ven in Laak. Ze zijn zich van geen barrières bewust. Ja, ze moeten soms door een eng donker trappenhuis en niet alle adressen zijn even makkelijk te vinden. Maar de reacties van de ouderen zijn het waard. 'Is dat echt helemaal voor mij?' stamelt een buurtbewoonster, eveneens in het oude-ruimtelijk aan het Gouverneurplein. 'Ik vind het een hartstikke leuke geste.' Of de dames Huizer en Pruijs van der Hoeven, zij noemen de

actie 'fantastisch' en 'geweldig'.

'De Doe-Kerk wil iets goeds doen in de wijk', licht pionier/pastor Petra de Nooy (32) toe. 'Ontmoetingen arrangeren die anders niet zo snel zouden plaatsvinden. Zeker tussen jong en oud gebeurt dat weinig. Of dat nou over generaties of culturen heen is, we zijn er om elkaar te leren kennen. Wij gaan naar de mensen toe.'

Penningmeester Wouda is blij verrast dat ouderen zonder meer opendeden. 'Veel mensen zijn op zichzelf. De wijk is zo groot dat je ongemerkt je leven

'Is dat echt helemaal voor mij?'

kunt leiden. Het is belangrijk om in de grote zee van Laak iets aan elkaar te hebben.'

Daar is Tini van Schijndel (74) het mee eens. Ze woont al haar leven lang aan het Ledeganckplein en is naar De Oase gekomen om mee te doen aan de zangmiddag van Leven in Laak. Dat doet ze wel vaker, of ze komt langs voor een kop koffie. 'Je probeert je aan te sluiten', zegt ze opgewekt. De Spoorwijkse is naar eigen zeggen alleen, maar niet eenzaam. 'Ik word genoeg in de gaten gehouden. Kinderen zwaaien naar me en dat doet me goed. Ik word niet in de steek gelaten.' Ook zij heeft vandaag een plantje gekregen. 'Hartstikke leuk. Omdat ze me lief vinden, denk ik.'

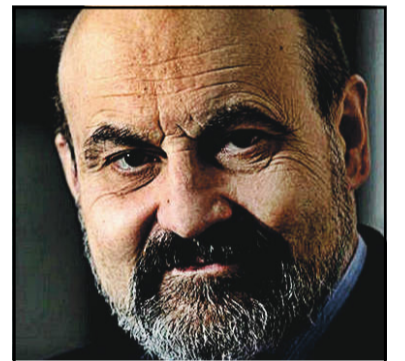
MATTHIJS TERMEER

Verdiepingscursus Bijbel, kerk, geloof

Najaarscursus over de essentie van de joods-christelijke traditie. Bestemd voor mensen die nieuwsgierig zijn naar zingeving en spiritualiteit of die hun geloof op een steviger fundament willen zetten. Cursusleider ds. Axel Wicke zegt: 'De tijd dat uitsluitend vrome christenen en dominees het afbrokkelen van de joods-christelijke traditie in Nederland betreurden, lijkt voorbij. Ook anderen, gelovig of niet, ervaren dit inmiddels als gemis.' Vragen van de deelnemers staan centraal.

WEKELIJKS VANAF DONDERDAG 8 SEPTEMBER TOT 22 DECEMBER, 20 UUR, BETHEL. AXEL WICKE, TEL. (070) 331 64 32 OF AXEL@BETHELDENHAAG.NL

Inspiratie van Tomáš Halík

De theologie van de Tsjechische priester Tomáš Halík trekt grote belangstelling in Nederland. Halík's boeken worden veelbesproken en herdrukt. Katholiek netwerk De Zinnen begint een serie inspiratie-avonden over zijn boeken *Geduld met God* en *De Nacht van de Biechtvader*.

VANAF WOENSDAG 14 SEPTEMBER, 19:30-21:30 UUR, € 3. CHRISTUS TRIUMFATORKERK. OPGAVE: DEZINNEN.NL

Mooie gesprekken op de boulevard

Echte liefde op een oud bankstel

REPORTAGE Ze vallen op: jongeren in rode shirts die op oude bankstellen op de boulevard het gesprek aangaan. Wat willen zij?

MEN NEME EEN PAAR OUDE bankstellen, rode banieren met de tekst 'De Liefde is echt' en een paar enthousiaste jongeren. Zie daar de ingrediënten van een evangelisatiecampagne, hartje zomer op de boulevard van Scheveningen.

Je kunt ook folders uitdelen in het centrum. Maar daar zijn de mensen meestal gehaast. 'Hier hebben ze alle tijd voor een gesprek', zegt een meisje in een rood shirt. Zij heeft een kaartje in de hand met een verwijzing naar een website, deliefdeisecht.nl. Dat is de centrale boodschap van de campagne. Je ziet hem overal terugkomen: op billboards langs de weg, op posters in bushokjes en op ballonnen.

De actie gaat niet uit van een bepaalde kerk, maar van de Stichting Evangelisatie (Stevan), Navigators Studentenvereniging Den Haag en de Bijbelkiosk. Waarom doen ze het? Een student met een brede glimlach vertelt: 'Het geeft me zoveel kracht dat Jezus in mijn hart is. Dat wil ik met iedereen delen. Zodat zij het ook kunnen voelen.'

De jongeren willen per week zoveel mogelijk gesprekken voeren. Volgens een vrijwilliger, Christel, moeten dat er bij elkaar honderden zijn geweest. Elke deelnemer heeft gemiddeld zo'n

Drukke voor het Kurhaus: jongeren 'bedrijven' echte liefde.

aan hoe groot de eenzaamheid is.' Zij verhaalt over een dronken jongen die onderuitging en werd geholpen door teamleden. Hij raakte ontroerd toen hij zag dat mensen om hem gaven.

De eerste die hij ontmoette was een jongen met een rood shirt. Na een lang gesprek zag hij in dat het leven toch de moeite waard was, omdat Jezus er ook voor hem is.

Hoeveel mensen dit jaar zijn bekeerd, is niet bekend. Maar Gabriëlle, die vorig jaar nog niet gelovig was, staat nu ballonnen uit te delen bij de kiosk. En Amsterdamse studenten denken erover om ook banken neer te zetten, op de Dam.

HANS HEMMES

DELIEFDEISECHT.NL

'Na een gesprek zag hij in dat het leven toch de moeite waard was'

vijftien gesprekken. 'Soms oppervlakkig, maar sommigen vertellen ook hun hele levensverhaal aan mij, een onbekende. Dat raakt me. Het geeft

Uit de groep komen nog meer heftige verhalen. Over een Duitser die vorig jaar naar Scheveningen ging met het plan na deze trip zelfmoord te plegen.

Informatie over PKN in 2025

De Protestantse Kerk in de regio Den Haag (classis) wijdt een avond aan het rapport van de landelijke synode over de PKN over tien jaar, *Kerk 2025*. Centrale vraag is: wat gaat er de komende jaren veranderen? Het rapport bepleit een 'eenvoudiger' vorm van kerkelijke presentie. Inleider is ds. Dick Looijen, PKN-adviseur voor Zuid-Holland.

WOENSDAG 14 SEPTEMBER, 20 UUR. KRUISHEUVELKERK, BURG. ROERINGLAAN 6, LEIDSCHENDAM. ALLE BELANGSTELLENDE ZIJN WELKOM.

PKN-voorman over kerkvernieuwing

'De kerk hervormt zich voortdurend': dat is het thema van een serie lezingen, op touw gezet door de Duinzichtkerk en Christus Triumfatorkerk. Ds. René de Reuver uit Den Haag, voorzitter van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN), bijt het spits af. Hij gaat onder meer in op zijn boek *Anders Verder* (2012).

MAANDAG 19 SEPTEMBER, 20 UUR. DUINZICHTKERK.

Foto-lezing over 'landschapskunst'

Nederland kent een wereldberoemde collectie landschapskunstwerken. De meeste bevinden zich in de Flevopolder. Het 'Hemels Gewelf' ligt in Kijlduin. Alle kunstwerken hebben een spirituele kracht en uitstraling gemeen. Theoloog David Schiethart (predikant in Den Haag Zuidwest) geeft een foto-lezing over deze soort moderne 'religieuze' kunst.

DINSDAG 27 SEPTEMBER, 15 UUR. SHALOMKERK. OPGAVE: SCHIETHART@PLANET.NL

Doopsgezinde Jannie Nijwening:

‘Bijbels antwoord op onrecht: humor en waardigheid’

INTERVIEW Kerk en politiek moeten zich opnieuw bezinnen over oorlog en vrede, vindt Jannie Nijwening, predikant van de doopsgezinde gemeente. Tijdens de Vredesweek houdt die kerk een conferentie. ‘Met alleen maar de lieve vrede bewaren kom je er niet.’

JANNIE NIJWENING GROEIDE OP IN een gereformeerd gezin. ‘Met een theologie die steeds opnieuw de menselijke zondigheid benadrukte. Dat werkte verlamdend. Ik dacht: dat kan toch niet Gods bedoeling zijn?’ Terwijl ze werkte als psychiater in Deventer, begon ze uit nieuwsgierigheid een hbo-opleiding theologie. ‘Er ging toen een wereld open. Ik maakte kennis met de

‘Onze samenleving heeft een profetisch geluid nodig’

doopsgezinden. Na een bezoek aan Taizé vertrok ik naar Belfast met de internationale oecumenische vredesorganisatie Eirene. Bij het werk voor verzoening tussen katholieken en protestanten leerde ik iets moois. Het voorbeeld van Jezus wijst ons een alternatief voor (verbaal) geweld en slachtofferschap.’

Linker wang

Helaas is Jezus' boodschap dikwijls misverstaan, verklaart Nijwening. Ze citeert uit de Bergrede, ‘die zo radicaal is dat we er geen raad mee weten’. Matteüs 5: ‘Als iemand jou een klap op je rechterwang geeft, houd hem dan ook

de andere voor. Als iemand een geding tegen je aanspant om je hemd te krijgen, geef hem dan ook je jas. Als iemand je dwingt hem een mijl te begeleiden, ga er dan twee met hem mee.’ Nijwening licht toe: ‘Theoloog Walter

Wink leest in Jezus' uitspraken een geweldloze, assertieve en zelfs ludieke vorm van verzet. In alle voorbeelden is er sprake van machtsongelijkheid. Een meester sloeg zijn slaaf met de rug van zijn hand op de rechterwang. Als de slaaf hem vervolgens de linkerwang zou toekeren, moest de meester hem met de binnenkant van zijn hand slaan. In de cultuur van die tijd werd daarmee gelijkwaardigheid gebaard.

De arme, die zijn schulden niet kon betalen en daarom zijn mantel moest afstaan, maakte de schuldeiser te schande door nog een stapje verder te gaan.

Een Romeinse soldaat mocht een jood ertoe verplichten zware ballast een mijl te dragen. Verder was strafbaar; stel je dan voor dat de jood de plunjezak na die mijl niet zou teruggeven.

Jezus leert aan de machtelozen hoe ze met humor en waardigheid kunnen reageren op onrecht en onderdrukking. Talloze vredestichters hebben met succes hetzelfde gedaan.’

Voor hun karretje

Toch is het moeilijk, vertelt Nijwening, te werken aan vrede en tegelijk ook zelf vreedzaam te zijn. ‘In de jaren tachtig leidde de kernwapendiscussie binnen kerken tot harde confrontaties.

Het lijkt erop dat kerken sindsdien (politiek) gevoelige discussies vermijden om de lieve vrede te bewaren. Jammer, want onze samenleving heeft het profetische geluid nodig. Hebben we geen mening over, bijvoorbeeld, politici die oorlogsmissies tegenwoordig vredesoperaties noemen? Ook partijen die zich christelijk noemen bezigen dergelijke taal. Jammer dat ze God zo voor hun karretje spannen.’

De doopsgezinde gemeente heeft vre-

‘Begint vrede niet bij onszelf?’

deswerk hoog in het vaandel staan. De leden hebben een tweedaagse conferentie met tal van sprekers en workshops op touw gezet. De bijeenkomsten ‘verbindend communiceren’ krijgen dit seizoen een vervolg. Deelnemers leren daarbij om, ook al is de spanning te snijden, op een respectvolle manier met elkaar conflicten te bespreken.

Ook bestaat er het idee voor een ‘girafencafé’: de een brengt een persoonlijke conflictsituatie in, de ander laat zijn licht erover schijnen zodat er mogelijk een opening wordt gevonden.

Nijwening: ‘Bij conflicten, kleine en grote, wijst iedereen altijd naar de ander: hij heeft de schuld want ik ben voor vrede. Je ziet dat al op het schoolplein. Als we nu eens beginnen bij onze eigen verantwoordelijkheid. Begint vrede niet bij onszelf?’

ROBERT REIJNS

Jannie Nijwening.

Vredesweek bomvol mooie activiteiten

AGENDA De Vredesweek is dit jaar van 16 tot 25 september. Er zijn tal van activiteiten: lezingen, films, workshops, muziek. Hieronder een selectie uit de initiatieven.

Conferentie. Doopsgezinde kerk. Vr 16, 18 u. Welkom, maaltijd en ‘Jacob, de musical’ (Kees Posthumus en Juul Beerda). Za 17, 9:45 u (hele dag). Lezingen: Fernando Ens, hoogleraar ‘vredesstheologie’ aan VU, bestuurslid Wereldraad van Kerken. Edwin Ruigrok, stichting Pax. Verder workshops met vre-

deswerkers uit stad en land. Thema: ‘vrede in de praktijk’, door te tafelen, theaterspel, dialoog, ontmoetingen tussen politici en geloven. Sprekers, programma, kosten: vredesconferentie.nl.

Viering. Zo. 18, 10:30 u – Doopsgezinde kerk. Zo 18, 9:30 u – Apostolisch Genootschap.

Film. ‘Saving South Sudan’. Inleiding en gesprek: Sara Ketelaar, programmaleider bij Pax in grensgebied Zuid-Soedan/Oeganda/Kenia. Di 20, 19:30 u – Doopsgezinde kerk.

Concert. Gevarieerde musici. Inhoudelijke inter-

mezzo's door Haagse vredeswerkers. Zo 21, tijd: zie kerkindenhaag.nl.

Regenboogcirkel. Rond een ‘vredesvuur’ bij het Vredespaleis: bidden, zingen, drummen, stilte nemen, wierrook offeren. Voordracht van de Fuji-verklaring (12 uur). Woe 21, 10-18 u.

Diner. Thema: ‘Vrijheid van de grens’ n.a.v. het gelijknamige essay van politiek wetenschapper Paul Scheffer. Hoe begrenzen we ons thuis: wie laten we binnen, buiten, en waarom? Diner met gesprek. Do 22, 18-20 u – Bethel.

Samenzang. Tijdens de viering. Opgave favoriete lied bij Jannie Nijwening, nijwening_j@hotmail.com. Aansluitend een lunch. Zo 25, 10:30 u –

Doopsgezinde kerk.

Festival. Optredens met muziek, zang, dans en sprekers. Bijdragen van kerken, moskeeën, tempels en andere religieuze en maatschappelijke organisaties. Programma voor kinderen. Burgemeester Jozias van Aartsen aanwezig bij slot: hapjes en drankjes.

Zo 25, 12:30-16 u – Multicultureel Ontmoetingscentrum, Teniersstraat 15..

Concert. Topwerken van Rachmaninov, Debussy en Mendelssohn verklanken het thema ‘oorlog en vrede’. Uitvoerenden: Karen Su, viool, Ignasi Solé Piñas, cello en Sander Lekkerkerk, piano. Zo 25, 17-18 u – Maranathakerk.

Nieuwe Badkapel kijkt een eeuw vooruit

‘God heeft veel aan Bach te danken’

REPORTAGE Hoe kun je Hagenaars anno 2116 bezielen met het christelijk geloof? Hoort daar een preek bij? En muziek van Bach? De jubilerende Nieuwe Badkapel probeerde in een glazen bol te kijken.

BELEG EEN SYMPOSIUM OVER de toekomst van de kerk en de meningen vliegen alle kanten op. Dat bleek ook op de dag dat het honderdjarig bestaan van de Nieuwe Badkapel op Scheveningen werd gevierd. Hoe zou de kerk er over nog eens honderd jaar uitzien?

‘De kerk moet vrijmoediger over Christus getuigen’

Predikante Charlotte van der Leest sprak over ‘beziening’ en uitdagingen; woorden die op zo’n bijeenkomst bijna onvermijdelijk zijn. Ondanks rapporten vol deprimerende cijfers wilde ze niet ‘sombere over alles wat verdwenen is, maar met volle moed vooruit kijken’.

Twee sprekers zetten opgewekt de bijl in een paar protestantse monumenten van dit moment: Bach en de preek. De historicus James Kennedy, van Amerikaans-orthodoxe snit, heeft niets met het muzikale idioom van het Europese Avondland. Bach mag wat hem betreft verdwijnen. Maar daarmee heeft hij buiten oud-predikant Leo de Leeuw gerekend. ‘Bach is vaker uit de mode geweest, maar hij is altijd teruggekomen. God heeft veel aan Bach te danken.’

Kerkmusicus Christiaan Winter ziet liever vandaag dan morgen de preek verdwijnen. Het orgel mag van hem trouwens ook een toontje lager zingen. Vieringen krijgen steeds meer het karakter van een performance. ‘Je brandt virtueel kaarsjes op internet en de preek wordt een blog, een soort leermomentje.’ Anderen ruilen de ‘oude taal’ in de kerk met genoeg in voor persoonlijke, meer authentieke uitingen.

Het is een andere dominee De Leeuw, zoon Michiel, die een lans breekt voor ‘een goed verhaal’. Voormalige katholieken die in zijn kerk komen, zijn er blij mee. Helaas, is zijn ervaring, laat

Een geloofshuis ontdaan van traditionele kerksymboliek. Wie deelt dit droomontwerp van architecte Nanda Beunders?

de kwaliteit van preken vaak te wensen over. ‘Je kan mensen de kerk in, maar ook zo weer uit preken.’

Knusse plek

Voormalig PKN-secretaris Arjan Plaisier denkt dat de kerk in de toekomst vrijmoediger moet getuigen

over Christus. ‘De kerk is een kathedraal die voor God werkt. Vertel je verhaal, loof het!’ Maar, is die viering in het jaar 2116 nog wel in monumentale gebouwen als de Badkapel? Architecte Nanda Beunders laat een ander beeld zien. Zij studeerde af op een ontwerp van een kerk zonder ‘stempels’: verwijzingen naar geloofscultuur, zoals een kruis. ‘Ik geloof in ruimte voor iedereen, waar je je thuis

‘Kerk is een ruimte waar je energie en rust vindt’

voelt, energie en rust vindt.’ Haar ontwerp staat voorin de kerk en trekt veel bekijks.

Dat laatste geldt ook voor de exposities over het verleden van de Badkapel in het museum MuZee en in de kerk zelf. Bezoekers vergapen zich aan oude foto's van de bouw, de koninklijke loge en de vele trouwerijen die er plaatsvonden. In een glossy magazine spreekt de bekende voetbaltrainer Martin Jol liefdevol over het gebouw. ‘De Badkapel is best een knusse plek.’

HANS HEMMES

Munther Mekia wil terug naar Irak

Weer naar zee, met een Haagse boot

INTERVIEW Munther Mekia uit Irak heeft geen verblijfsvergunning en voelt zich in Den Haag niet gelukkig. Daarom wil hij terug om in zijn thuisland te doen waar hij wél blij van wordt: vissen. Hij heeft al een boot.

VRAAG DE IRAKESE VLUCHTELING Munther Mekia (58) naar zijn verleden, en zijn hele houding verandert. De schouders hangen plots naar voren, de ogen worden moedeloos dichtgeslagen, er volgt een diepe zucht en een lange stilte. De voormalige garnalenvisser vindt het moeilijk om zijn levensverhaal te verwoorden. Er is te veel gebeurd. Over sommige dingen wil hij niet praten. Te pijnlijk. Mekia heeft de Irak-Iranoorlog in de jaren tachtig meegemaakt. In de nasleep kwam hij in 1995 naar Nederland. Na de val van Saddam Hoessein keerde hij terug. In 2009 vluchtte hij weer, vanwege de voortdurende oorlog. Hij kreeg toen geen verblijfsvergunning meer en kwam op straat terecht. Toen hij in 2012 met andere ongedocumenteerden neerstreek op de Koekamp, en daarna tijdelijk onderdak had in de Sacramentskerk aan de Sportlaan, raakte hij in het vizier van de Haagse kerken. Momenteel woont hij in de opvang van de Kessler Stichting.

Hoe vulde je je dagen, in de tijd dat je in de Sacramentskerk zat?

'Ik verveelde me en in de kerk was het koud. Maar ik kreeg een paar hengels. Toen ben ik bijna dagelijks naar Scheveningen gefietst om daar op de pier vis-

Munther Mekia werkt aan zijn toekomst.

sen te vangen. Die nam ik mee naar de kerk en we aten ze dan gezamenlijk op.'

Zo kon je het een beetje volhouden, dus?
'Ik kon elke dag naar de zee. Dat was voor mij genoeg.'

Wat is de charme van de zee?
'De zee is vrijheid. Je hoeft niets, je

moet niets. Toen ik nog in Irak op garnalen viste, was ik twintig dagen per maand op zee. Ik hoefde dan alleen maar eten, drinken en diesel te kopen. Dan kon ik weer verder. Mijn thuis is op zee. Ik heb tijdens de opvang aan de Koekamp en in de kerk hele dagen alleen maar bij de zee gezeten. Ook nu ga ik nog vaak naar Scheveningen. Even weer die wind door de haren, de frisse lucht opsnuiven en luisteren naar de golven.'

Mensen gaan dikwijls naar de zee om dingen te overdenken.

'Ik denk dan juist even aan niets.'

Mekia besloot vorig jaar dat hij, als illegaal zonder werk in Nederland, zo niet verder wilde. Hij wil weer naar het zuiden van Irak, waar het nu veilig is. Op Marktplaats.nl zag hij een 7,5 meter lange boot te koop. Hij kreeg het vaartuig met hulp van enkele fondsen, vissersbedrijven en particulieren in bezit. In een loods in de Binckhorst knapte hij het gevaarte op. Het enige wat nog ontbreekt is acht-

'De zee is vrijheid. Je hoeft niets, je moet niets'

duizend euro om de boot te laten verschepen naar de havenplaats bij zijn geboortedorp. Daarvoor is met hulp van de Haëlla Stichting en Stichting Ondersteunings Komitee Illegale Arbeiders een crowdfundingactie opgezet. Geïnteresseerden kunnen Munther nog tot 1 oktober financieel steunen. Als alles mee zit kan de Irakees half oktober naar Irak.

Daar kijk je zeker naar uit?

Plots recht hij zijn rug, zet een glimlach op, en laat hij via zijn ogen – die tijdens het gesprek alleen maar verdriet uitstralen – een kleine glinstering zien. 'Ik ben liever vandaag dan morgen weer op zee. Ik ben enorm dankbaar voor alle hulp. Echt, ik wil heel graag mijn leven terug.'

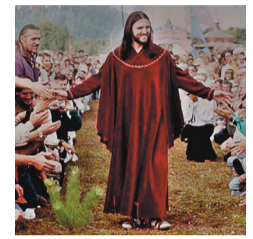
CELINE TIMMERMAN

Help de boot naar Irak

Wie Munther Mekia wil helpen het roer van zijn leven weer in eigen hand te nemen, kan een financiële bijdrage geven. Inlichtingen bij diaconaal werker Kees Buist. E-mail: kbuist@stekdenhaag.nl. Als dank biedt Mekia de donateurs een tochtje op zijn boot aan.

Psychologie van religieuze ideeën

Hoogleraar Hetty Zock (Universiteit Groningen) verklaart vanuit de relationele psychoanalyse, waarom mensen met religie het beste maar ook het slechtste in zichzelf naar boven kunnen halen. Wat beweegt sommige terroristen hun leven voor Allah te geven? Hoe kan het, dat in Siberië vijfduizend mensen geloven in Vissarion, een voormalige wijkagent die zich als incarnatie van Jezus beschouwt en die het spoedige einde van de wereld verwacht? 'Heiligen' en 'heiligen', goede en kwade, zijn volgens Zock terug van weggeweest. Aansluitend een publieksgesprek.

ZATERDAG 10 SEPTEMBER, 15 UUR, € 7,50. HOUTRUSTKERK.

'Zie de mens' met remonstranten

Hoe verhoudt de mens zich tot de 'ander'? Met een activiteitenprogramma, 'zie de mens' genoemd, nodigt de remonstrantse gemeente belangstellenden uit voor een zoektocht naar antwoorden in de filosofie, literatuur, muziek, christelijke traditie. Het programma wordt gepresenteerd met een thematische kerkdienst en workshops na afloop: poëzie, gnostiek en gregoriaanse psalmen.

ZONDAG 4 SEPTEMBER, 10:30-13:15 UUR. INFO: DENHAAG.REMONSTRANTEN.NL

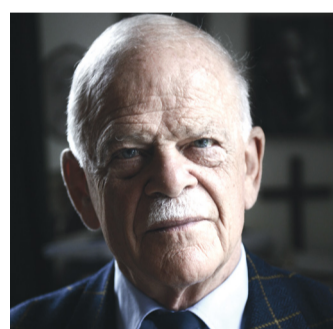
Studiegroep over wonder verhalen

Dr. Nico Riemersma (predikant Den Haag Zuidwest) houdt studiebijeenkomsten over zijn proefschrift, een exegetisch-hermeneutische studie naar wonder verhalen, in het bijzonder dodenopwekkingen. Thema's: de dodenopwekkingen in Lucas 7,11-17, Vita Apollonii IV,45 en 1 Koningen 17,17-24), en een vergelijking tussen de oudtestamentische dodenopwekking met de nieuwtestamentische. Er zijn avond- of ochtendbijeenkomsten naar keuze, alle in de Bosbeskapel.

MAANDAGEN 19 EN 26 SEPTEMBER, 10 EN 14 OKTOBER, 7 EN 21 NOVEMBER; 20-22 UUR. DINSDAGEN 13 EN 27 SEPTEMBER, 11 EN 15 OKTOBER, 8 EN 22 NOVEMBER, 10-12 UUR. OPGAVE, BOEKVERKOOP (€ 20): 070 325 15 99 / N.RIEMERSMA@PLANET.NL.

Bas de Gaay Fortman over 'moreel erfgoed'

Daarin bepleit hij voor Nederland een publieke moraal die verder kijkt dan de waan van de dag.

WOENSDAG 28 SEPTEMBER, € 5, MARANATHAKERK.

Bas de Gaay Fortman is parlementariër en hoogleraar politieke economie geweest. Hij houdt een voordracht over de verworvenheden van de beschavingsgeschiedenis. Hij heeft daarvoor een persoonlijk getint boek geschreven, 'Moreel erfgoed'. Daarin bepleit hij voor Nederland een publieke moraal die verder kijkt dan de waan van de dag.

Nieuwe inzichten in de theologie

Theoloog Ton Veerkamp beschrijft in zijn boek *De wereld anders* een politieke geschiedenis van het jodendom en christendom. Zijn uitgangspunt is dat de Thora een politiek ontwerp uiteenzet voor een maatschappij van vrijheid en gelijkheid. Ds. Fokke Fennema nodigt belangstellenden uit voor een nieuwe serie avonden in de Shalomkerk over theologische inzichten.

WOENSDAG 21 SEPTEMBER, 19 OKTOBER, 16 NOVEMBER, 14 DECEMBER; 14-15:30 UUR. VERVOLG IN 2017. OPGAVE: F.B.FENNEMA@PLANET.NL.

IN-DRUK

DE STOELN AAN DE RAAMKANT VAN HET 'gemeentezaaltje' zijn allemaal leeg. Terwijl in Nederland hagelstenen en stortbuien voor krantenkoppen zorgen, staan de stoelen te dampen in de morgenzon. Ik riskeer toch maar dit zonnebad, want het zaaltje stroomt vol. De familie van de twee dopelingen haal je er zo uit. Feestelijk gekleed en een verwachtingsvolle blik. Op het liturgisch centrum overlegt de predikante met de meisjes die straks op de blokfluit gaan spelen. De pianoklanken verdrinken in de uitgewisselde groeten en nieuwtjes.

De dag ervoor zijn we in Breitenholz gearriveerd, twintig minuten rijden van Tübingen. Omdat de dorpskerk gerestaureerd wordt, viert men hier tijdelijk de eredienst. Voor mij een haast vertrouwde omgeving, als dominee die

THUIS KOMEN OVER DE GRENS

met zaaltjes vertrouwd is geraakt. Vakantie is voor mij niet alleen het bezichtigen van prachtige kathedralen en kennis nemen van hun geschiedenis. In Nederland en over de grens ga ik zondags naar de kerk. Of ik het nu versta of niet. De liturgie biedt altijd herkenningpunten, of dat nu de vredegroet is, het breken van het brood of het eerbiedig binnenbrengen van de Bijbel. Ook is er altijd wel een lied waarvan de melodie je raakt. Het mooiste vind ik echter dat je, vreemdeling zijnde, toch iets van 'thuis komen' ervaart. 'Een uur lang, meer dan er kan', zingt het dan in mij.

Als er gedoopt gaat worden, staan de ouders en doopgetuigen voorin de kerk. Je weet wat er komen gaat en toch is het altijd weer een

bijzonder moment als de ouders uitspreken dat dit kind een godsgeschenk is. Eerst wordt Sören gedoopt en zoals het soms ook gaat bij een geboorte, zet hij gelijk een keel op. Sommige evangelische broeders zagen dat als een bewijs dat 'kinderbesprekling' onbijbels is. De doop moet immers begéerd worden. Wat Philip betreft is er dan helemaal reden tot wenkbrauwen fronsen, want het kereltje slaapt rustig door het doopwater heen. Of geldt hier: 'Hij schenkt het zijn beminden in de slaap'?

Maar even terugkomen op de schrikreactie van Sören. Ook volwassenen die blijmoedig tot het doopvont naderen, wil de schrik daarna nog wel eens om het hart slaan. In mijn eerste gemeente wist een jonge, buitenkerkelijke

vrouw niet hoe snel ze Jezus wilde volgen in het watergraf. Enige maanden later zei ze: 'Als ik geweten had hoe in mijn leven alles over de kop ging weet ik niet of ik eraan begonnen was.' De (lied)dichter A.F. Troost schreef niet voor niets: 'Dopen is diep doen ondergaan... dopen is nacht, is blinde schrik – nimmer gedacht: zo dood ben ik.' Maar het lied gaat verder: 'Dopen is dág, is moederschoot – kom maar en lach, je bent niet dood.'

Doopdiscussies, ik heb mijn deel ervan gehad in mijn werk als wijkpredikant. Maar wat is het mooi als, in de zomerzon – zonder theologische wolkjes aan de horizon – het water de taal van dood en opstanding predikt en de gemeente dat zingend beaamt. 'Waarom zou ik naar de kerk gaan', schreef wijlen professor Van Ruler. Mijn antwoord vanuit Breitenholz: daarom.

ROB VAN ESSEN

advertentie

Sinds 1926 woninginrichter

Met brede kennis en vakmanschap geeft **OFFERS** in de gezellige, gemeedelijke en vertrouwde winkel voorlichting over tapijt, laminaat, vinyl, raamaankledingen meubels.

OFFERS werkt met eigen stoffeerdere, levert volgens afspraak en geeft gratis advies aan huis.

Ook voor cadeaus en damesmode bent u van harte welkom. De damesmode is betaalbaar, comfortabel, vrouwelijk en bovenal goed draagbaar

Nieuw in de collectie

- Comfordouches
- Seniorenbedden
- Verpleegbedden
- Scootmobielen
- Rollators
- Trapliften
- Kleine hulpmiddelen

Geopend van dinsdag t/m zaterdag
Van 10.00 uur tot 17.00 uur.

Offers Wonen & Mode Loosduinse Hoofdstraat 315
Den Haag 0703979171
www.offerswonenmode.nl

Een fauteuil moet er mooi uitzien.
Onze fauteuils worden op maat gemaakt, zodat u ook goed zit.

Protestantse Kerk, kerken per stadswijk

Stadswijken	Kerkgebouwen	Tijd	Zondag 4 sept.	Zondag 11 sept.	Zondag 18 sept.	Zondag 25 sept.
Centrum Schilderswijk	Lukaskerk Om en Bij 2	10.15	ds Trinette Verhoeven HA	ds Trinette Verhoeven	Joline v Poppel kringviering	ds Olivier Elseman
Benoordenhout Archipel	Duinzichtkerk vHoghenouckln 89	10.00	ds Nel van Dorp	ds Jacob Korf : "Deel je leven"	mr Henk Steenvoort	ds Ari van Buuren
Bezuidenhout Mariahoeve	Christus Triumfatorkerk Juliana van Stolberglaan 154	10.00	ds Berit Bootsma	ds Ruud Stiemer	Beide predn Startzondag	ds Berit Bootsma HA
	Pax Christikerk Vlamburg 2	10.30	ds Peter Bakker	ds Peter Bakker HA	Robin ten Hoopen	ds René de Reuver
Stadsdeel Laak Spoorwijk	De Oase Van Meurstr. 1	10.00	ds René de Reuver	Kringviering	ds Klaas Wigboldus HA	ds Rob van Essen
Moervijk/Morgenstond/Zuiderpark	Marcuskerk Jan Luijkenln 90	10.00	ds Elsbeth Gruteke Asd	Bettelies Westerbeek startzondag	ds Hanneke Duwerkerk Schoonh'n HA	ds Peter Bakker
Vogelwijk Bloemenbuurt	Bergkerk Daal en Bergselaan 50	10.00	ds Martine Nijveld Startdienst wijk west	ds Fokke Fennema	dr Duncan Wielzen & ds M E Nijveld Oec dnst	ds Axel Wicke
Statenkwartier-0 Duinoord Zeeheldenbuurt Regentessekwartier-N	Maranathakerk 2 ^e Sweelinckstr. 156	10.30	Naar Bergkerk 10u !	ds Martine Nijveld Bachcantate S/T	Naar EBG Chasséstr. 1, oec dnst 10u	ds IJjo Akkerman
	Noorderkerk Schuijstraat 9-11	10.00	ds Ruud Stiemer	ds Durkje Sikkema	Naar EBG Chasséstr. 1 oec dnst	ds Henk van Laren
Vruchtenbuurt Bohemen	Bosbeskapel Bosbesstraat 5	10.00	ds Martin Koster	ds Wietske Verkuil	dr Nico Riemersma	ds Martin Koster S/T
Loosduinen Waldeck Houtwijk	Abdijkerk WillemIIstraat 40	10.00	Mo: X. 15u ds Verkuil bevestigd ds Michiel Aten	ds David Schiethart	ds Wietske Verkuil	ds Michiel Aten S/T
Houtwijk	Houthaghe Toon Dupuisstraat 10	10.00	ds Marjolein den Dulk	ds Gerardus Sipkema	ds Nel van Dorp HA	ds Lucia van Roundal
Bouwlust Vrederust Morgenstond	Shalomkerk Vrederustln 96	10.00	ds Olivier Elseman	ds Marjan Zebregs	ds David Schiethart	ds Nico Riemersma S/T
Scheveningen Dorp	Bethelkerk Scheveningen Jurriaan Kokstraat 173	10.00	ds Jan Maasland	ds Dennis Verboom, 17u ds Ruud Stiemer dnst a/zee	ds Jan Maasland Jeugd-dienst startzondag	ds Antje Groenendijk
Scheveningen Dorp	Oude Kerk Keizerstraat 8	10.00	ds Jaap Quist 17u 30 naar PrJulianakerk	ds A v Duinen Loos-drecht 17u30 zie Bethel	ds Jaap Quist 17u 30 ds DJ Thijs	ds E v Rooijen Bleiswijk, 17u30 zie Pr Julianakerk
Belgisch Park Statenkwartier-W	Nieuwe Badkapel Nwe Parkln 90	10.00	ds Klaas Wigboldus	ds Charlotte van der Leest	ds Charlotte vab der Leest	ds Pieter Lugtigheid Delft
Duindorp	Pr. Julianakerk Tesselsestraat 6	10.00 17.30	ds Frederik van Harten HA; mi: idem & dank	ds Frederik van Harten	Arjo van der Steen	ds van Harten start
Ypenburg	De Toevlucht Laan van Hoorwijk 140	10.00	ds Attie Minnema S/T	ds Andreas Heiner Elim	ds Attie Minnema	ds Attie Minnema
Leidschenveen	De Leidraad Harriët Freezerhof 28	10.00	ds Theo Haitjema jeugd-dienst	ds Johan van Westen-brugge	ds Fulco de Vries Bouwstra	Startzondag in Kruishevelkerk

Kerken in overige categorieën

PKN-kerken voor de hele stad	Bethlehemkerk Laan van Meerdervoort 627	10.00 16.30	ds Ad Vastenhoud HA, mi idem: HA en dank	ds Louis Wüllschleger ds Laurens Jan Vogelaar	ds Laurens Jan Vogelaar startzondag, mi: ds Vogelaar om 15u !	ds Hans van Rump Hulshorst, mi: ds Laurens Jan Vogelaar
	Houtrusterk Beeklaan 535	10.30	drs Henk Baars	ds Karl van Klaveren	Naar EBG Chasséstr. 1, oec dnst 10u	ds Koen Holzappel Rt
	Kloosterkerk Lange Voorhout 2	10.00	ds Margreet Klokke	ds Rien Lanooij HA	ds Margreet Klokke	10u30 ds Carel ter Linden Bachcantate
	Evang Lutherse Gemeente Lutherse Burgwal 9	10.15	ds Pieter Lugtigheid	Hanna Rijken Utr	ds Marianne van der Meij	ds Trinette Verhoeven HA
	Eglise Wallonne Noordeinde 25	10.30	pasteur Liesbeth van Hilten	pasteur Hartman Out, Sainte Cène	pasteur Hartman Out	pasteur Hartman Out
	Deutsche Evang Gemeinde Bleijenburg 5	10.30	Familien-gottesdienst Beide Pfarrer	Pf Jan Mathis Saison-eröffnung	Pfrn Susanne Mathis Abendmahl	Pf Jan Mathis
	Doopsgezinde Gemeente Paleisstraat 8	10.30	ds Jannie Nijwening Startzondag	X Lustrumdienst in Oldeslo	ds Jannie Nijwening Vredesweek	ds Jannie Nijwening Vredesweek
	Ekklesia Brouwersgr. 2-k, ln steeg door hek	11.00	X	Vredesweek	X	Ik en jij (Buber)
	Evang. Broedergemeente Hernhutters Chasséstraat 1	10.00	Zr Christine Welschen	Zr Christine Welschen	Oec dienst zr Chr Welschen en ds Ruud Stiemer	Zr Christine Welschen
	Haagse Dominicus Th. Swenckestraat 30	10.30	Afbreken en opbouwen	X	Zwijgen en spreken	X
Ziekenhuizen	Indon Ned Chr. kerk GKIN Marcuskerk Jan Luijkenlaan 90	13.30	ds Jasper Slob	ds T Saturante	ds Johannes Linandi	ds Stanley Tjahjadi
	Kruispuntgemeenschap Hofzichtlaan 118	11.00	Hans Koster	X	X	ds Casper van Dongen HA
	Remonstrantse kerk Ln v Meerdervoort 955	14.30	ds Reinhold Philipp Opening	ds Greteke de Vries	ds Reinhold Philipp	ds Eginhard Meijering
	Vrije Evang Gemeente Malakkastraat 5	10.00	ds Wessel Verdonk	X	ds Wessel Verdonk	X
	Gerf Kerk Vrijgemaakt Duinkerkerstraat 1	10.00	ds Jasper Klapwijk	ds Jasper Klapwijk	ds Johan Plug	ds Maarten Groen HA
	Bronovo Ziekenhuis Bronovolaan 5	10.00	Barbara Zwaan	Pastor Willy Hoogen-doorn	ds Engelen Hulsmann	ds Wilna Steenbergen
	Haga Ziekenhuis Leyweg 275	10.00	Pastor Wim Hoefman	ds Olivier Elseman	Pastor Wim Hoefman	Pater Bosco Beijk
	MCH Westeinde Lijnbaan 32	10.00	Pastor Guido Schürmann	ds Irene Visser	Pastor Elma Beerends	Pastor Willy Hoogen-doorn
	MCH St Antoniusshove Banningln 1 Leids'dam	10.30	Pastor John Batist	Pastor Jan Koeleman	Pastor Guido Schürmann	ds Irene Visser
	Franciscuskerk Nic Broeckhuijsenstr 23	10.30	Pastor Tomas van Driel	ds Mineke Kroes	ds Lenie Vollebregt	Drs Engel Leune
Dienst voor doven en horenden	Clarakapel Rozenbottelstr 14	10.30	Pastor Henk van Breukelen	Pastor Sief Smit	Pastor Nanda de Hoop	Pastor Teja van der Knaap
	Koningkerk Br. Ingenhoesln 4 Vbg	10.00	ds Jan van der Wolf	ds Jan Kievit in Wigbolduszaal	ds Els van der Wolf	X

Engelen & Spoor
UITVAARTVERZORGING

Gericht naar uw persoonlijke wensen

Verzorgen en hulp bij verzekeringen en deposito's

Diverse uitvaartcentra beschikbaar, o.a. 'Sorghvliet', Groot Hertoginnelaan, 's-Gravenhage

Kantoor
Jan van Nassastraat 110, 's-Gravenhage

Tel. (070) 350 7000
(dag en nacht)

info@engelenenspoor.nl www.engelenenspoor.nl

Van Der Helm
uitvaartzorg

persoonlijke begeleiding bij uitvaarten... van mens tot mens...

070 - 335 03 97 - www.vdhuz.nl

Firma A. H. Kerkhof & Zn
Uitvaartzorg sinds 1892

Dienstverlening op maat door uitvoering van:

- levensbeschouwings- en geloofsgebruiken en individuele wensen

Uitvaartcentra

- Sorghvliet Groot Hertoginnelaan 1
- Waldeck Oude Haagweg 28
- Nootdorp Veenweg 14

of uitvaartcentrum naar uw keuze

Thuisopbaring volgens uw wensen met de juiste zorg en middelen

Groot Hertoginnelaan 227
2517 ET 's-Gravenhage
firma@kerkhof-uitvaartzorg.nl

070 345 16 76
www.kerkhof-uitvaartzorg.nl

Zorgvuldige aandacht en professionaliteit, al vier generaties een familietraditie

Kerken met vaste gegevens voor elke zondag

Anglican Church Arij van der Spuiweg 1 Church times: 8.30 am, 10.30 am 5.00 pm. on Sundays, and 12.30 pm on Wednesdays. The 10.30 services in different character: traditional and modern, for choice on the 1th and 3d Sunday, and united om 2d and 4th Sunday, (with anointing then) Choral Evensong 4th Sunday on 5.00 pm.	American Protestant Church Esther de Boer van Rijklaan 1 9.45 am contemporary service 11.45 am traditional service	Oud-Katholieke Kerk Juffrouw Idastraat 7. Elke zo 10u eucharistie. Zo 11 sep 16u Gezongen vesper Elke wo 12u30 viering zolderkapel	Evangeliegemeente Morgenstond Exoduskerk Beresteinlaan 263 zo 10 samenkomst	Volle Evangelie Gem. Vredekerk Maartensdijklaan 126, zo 10u30 NL. zo 19u Arabisch	Baptistengemeente Vier Heemskinderenstraat 91 10u samenkomst	Leger des Heils Ambachtsgaard 198 10u30samenkomst met muziekcops en zangbrigade olv Majoor Elsie Klarenbeek
				Het Apostolisch Genootschap. Loevesteinln 170 zo 9u30 samenkomst	Genootschap der Vrienden - Quakers Stadhouderslaan 8, zo 10u30 stille samenkomst	Zevende Dags Adventisten Robijnhorst 197 - op zaterdag ! 10u Bijbelstudie 11u dienst

Rooms-katholieke kerken, Nederlandstalige weekendvieringen, zie verder www.rkparochiedevieringevangelisten.nl en www.rkdenhaag.nl

Centrum , Parkstr 65a, H. Jacobus Maier zo 9u NL, 10u15 Lat., 12u15 NL, 16u vespers	Schilderswijk , Hoefkade 623, H. Martha, za 19u, zo 11u	Haagse Hout , Wassenaarseweg 53, St. Paschalis Baylon, zo 11u	Bezuidenhout , Bezuidenhoutseweg 153, OLV van Goede Raad, za 17u30	Marlot , Bloklandplein 15, Onbevlekt Hart van Maria, zo 9u30	Zeeheldenbuurt , Elandstraat 194, OLV Onbevlekt Ontvangen, zo 11u	Rijswijk , Sir Winston Churchillaan 372. H. Benedictus & Bernadette, za 19u, zo 9u30	Deutsch : Badhuisweg 35a Sonntags 10.30 English : Bezuidenhoutseweg. 157 Sunday 10,00, 17.30 Français : Stoeplaan 4 Wassenaar Dim 17.00
Regentessekwartier , Beeklaan 188, H. Agnes, za 20u NL, zo 09u30 NL, 12u Sp	Valkenbos , Kamperfoeliestraat 279, Kerk Titus Brandsma zo 10u30, vr 10u	Loosduinen , Loosd. Hoofdstr 4, Kerk Maria van Eik & Duinen zo 10u, za 13u	Waldeck/Kijkduin , Aaltje Noordewierstr 4, H. Pastoor van Ars, zo 10u30	Leyenburg , Leyweg 930, Emmaüskerk, zo 10u, za 13u	Scheveningen , Scheveningsew.233, H. Antonius Abt, za 17u., zo10u30	Rijswijk , v Vredendurchweg 69, H. Bonifatius, za 19u, zo 11u	

Taizédiensten

Buurt- en kerkhuis Bethel, Thomas
Schwenckestraat 30
elke maandag 19.30u Taizéavondgebed
Zorgvlietkerk
Prins Mauritslaan 10 elke vrijdag 20u
Taizéavondgebed
Elandstraatkerk
elke 1e zaterdag vd maand 19.30u
Taizéviering
Koningkerk Voorburg
elke 2e zaterdag vd maand 19u30
Taizéviering

Doordeweekse diensten: ■ Aandachtscentrum Schoolstraat 18 di t/m vr 13 u stilteviering ■ Kloosterkerk elke wo 19.45 u vesperviering ■ Evangelisch Lutherse Kerk elke wo 12.45 -13 u middaggebed

Symbolen: ♪ met cantorij, muziek etc; X geen dienst; * geen opgave ontvangen; ♪ voorganger met preekconsent; ✱ kerkelijk werker; ↗ proponent (ds i.o.) ♪ missionair pionier

AGENDA: SEPTEMBER

Meer op kerkinderhaag.nl

Voor adressen van kerken zie pagina 6. Tips/aankondigingen voor oktober s.v.p. opgeven tot 12 september via redactie@kerkinderhaag.nl

Meditatie

Eerste en derde woensdag, 19:30 u ■ Abdiijkerk.
Info: johannes.borger@hotmail.com.

Vredesplein

Bidden voor de vrede.

Eerste vrijdag van de maand, 13:15 u ■ St. Jacobus de Meerdere

Grote bazaar

Met kleding, boeken, brocante, schildere-

rijen, speelgoed; loterij, vis & taart.
Vr 2, 15-19 u, za 3, 11-16 u ■ Maranathakerk

ADHD-café

Bijeenkomst voor ADHD-mensen die behoefte hebben aan contact met andere ADHD'ers.
Ma 5, 14-16 u ■ Bethel

Open dagen

Bazaar, lekkernijen, rondleiding, tentoonstelling 'Een eeuw Nieuwe Badkapel'.
Za 10 en zo 11, 10-16 u ■ Nieuwe Badkapel

Boekenmarkt en meer

Boekenmarkt, bezichtigingen (vanaf 10 u), orgelspel (15:30 u), expositie/multimediaalshow van Middeleeuwse miniaturen. Zelf orgel spelen (15:30 u).
Za 10, 10-16:15 u ■ Abdiijkerk

Bach met toelichting

Bachcantate 'Barmherzige Herze der ewigen Liebe', door barokorkest Musica Poëtica o.l.v. Jörn Boysen. Educatieve toelichting door de dirigent (10 uur).
Zo 11, 10.30 u ■ Maranathakerk

Meditatieve wandeling

Anderhalf uur wandelen door de dui-

nen, met een spirituele tekst om op te kauwen. Begeleiding ds. Martine Nijveld, (070) 779 07 24.

Zo 11, 16 u ■ verzamelen Bergkerk.

Roze kerk

Viering en ontmoeting met niet-heteroseksuelen. Iedereen welkom.
Zo 11, 15 u ■ Kerk-en-buurtuis Bethel

Bijbels leerhuis

O.l.v. Henk Steenvoort
Woe 14, 10:30-12 u ■ Duinzichtkerk

Genesis, beeldend werken

Bekende verhalen van Jakob en Jozef creatief uitbeelden met verf, houtskool, pastel e.d. Ervaring niet nodig. Begeleiding: Marion Jongens. Opgeven bij ds. Martine Nijveld, me.nijveld@ziggo.nl of (070) 779 07 24.
Do 15, 20 u ■ Bergkerk

Concert Warner Fokkens

Warner Fokkens bespeelt orgel en vleugel.
Zo 18, 15 u, € 9 ■ Bergkerk

Nico ter Linden

Ds. Nico ter Linden (Amsterdam) vertelt over zijn pastorale ervaringen en ge-

loofsontwikkeling.

Do 18, 17 u, € 8 ■ Kloosterkerk

Pelgrimage

Naar Onze Lieve Vrouw ter Nood in Heiloo. Mis met pelgrimwijding, lunch, plechtig lof, diner, aankomst in Leidschendam (21 u).
Ma 19, 8-21 u ■ Opgave, info bij Ineke Huitema, 070 387 67 01.

Israël

'Israël: anders dan in de media'. Door mevr. G. Evers-Lissauer. Org.: Genootschap Nederland-Israël.
Di 20, 20 u, € 5 ■ Wijk en Diensten Centrum Bezuidenhout, Joh. Camphuisstraat 25.

Gratis reparaties

Elektrische apparaten, computers, kleren, meubels, speelgoed, snoerloze voorwerpen.
Daarnaast kosteloos juridisch advies.
Za 10, 15-17 u ■ Duinzichtkerk

Natuur in eigen stad

De stad wordt steeds meer een toevluchtsoord voor zeldzame planten en dieren. Lezing door expert biodiversiteit Reinder de Boer.
Woe 21, 14.30-16.30 u ■ Maranathakerk

Kroonbede en Prinsjesdagviering 2016

AGENDA Aan de vooravond van het nieuwe parlementaire jaar wordt er een christelijke en daarna een multi-levensbeschouwelijke bijeenkomst gehouden.

Op dinsdag 13 september, een week voor Prinsjesdag, vindt de Kroonbede plaats. Het is een christelijke gebedsbijeenkomst onder auspiciën van de landelijke Evangelische Alliantie en enkele Haagse kerken van orthodoxe snit. De

publiek toegankelijke bijeenkomst begint om 20 uur in de Parkstraatkerk. Het thema is 'Hoop'. Hoofdspreker is Arjen ten Brinke, voorganger bij gemeenschap Boei '90 (Wateringse Veld). SP-Kamerlid Tjtske Siderius vertelt een persoonlijk geloofsverhaal

Prinsjesdagviering

Op dinsdag 20 september wordt in de Grote Kerk de Prinsjesdagviering gehouden. Vertegenwoordigers van religies en levensbeschouwingen komen

samen om het nieuwe parlementaire jaar spiritueel in te luiden. De bijeenkomst is publiek toegankelijk. Traditiegetrouw zijn veel kabinetsleden, Kamerleden en andere politici daarbij aanwezig. Het thema is 'Te gast in de wereld'. Volgens de organisatie is het in context van alle spanningen en conflicten rondom vluchtelingen 'verrassend en bemoedigend te merken dat er in alle religieuze en levensbeschouwelijke tradities aanwijzingen, verhalen, geboden en liederen zijn, die ons eraan

herinneren dat wij mensen allemaal te gast zijn in de wereld'. Het hoofdreferaat is dit jaar van rabbijn Awraham Soetendorp. De Prinsjesdagviering begint om 10:30 uur.

PERSONALIA

Ditta Westerbeke

Ditta Westerbeke is door de Baptistengemeente Den Haag als pionier aangesteld voor Moerwijk-Noord. Eerder werkte ze als diaconaal werker in Antwerpen en maatschappelijk werker in Dordrecht. Ze studeerde Missionair Werk in Amersfoort. Haar studieonderzoek ging over internationale kerken in Dordrecht. De inzen-

dienst is op 25 september, 15 uur.

Theo van der Kleij

Na een dienstverband van zesentwintig jaar bij kerkenorganisatie Stek is Theo van der Kleij met pensioen gegaan. Hij was het laatst werkzaam op de afdeling 'financiën en beheer'.

Tom Mikkers

Hagenaar Tom Mikkers is deze zomer gestopt als Algemeen secretaris van de Remonstrantse Broederschap. De theoloog zwaaide sinds 2008 de scepter binnen het kerkgenootschap.

Het vertrek van Mikkers valt samen met het einde van het beleidsplan waar de ledenwervingscampagne 'Geloof begint bij jou' deel van uitmaakt. Mikkers heeft geen concrete toekomstplannen.

David Schiethart

David Schiethart is de nieuwe predikant van de Shalomkerk (Den Haag Zuidwest), naast Nicolle Pronk. Hij volgt (halftijds) Dolf Tielkemeijer op, die vorig jaar naar de gemeente Kethel overstapte. Schiethart begon als gemeentepredikant in Koog aan de Zaan-Zaandijk, was tijdelijk pre-

dikant in Voorburg en Vlaardingen en werkte tussendoor als docent godsdienst en als geestelijk verzorger in de ouderenzorg.

Michiel Aten

Michiel Aten is de nieuwe dominee van de Abdiijkerk (Den Haag Zuidwest), naast Wietske Verkuyl. Hij volgt (halftijds) emeritus predikant Jacob Korf op. Aten komt uit Den Burg (Texel) en werkte eerder als gemeentepredikant in Schagen. De intrededienst met bevestiging door ds. Wietske Verkuyl is 4 september, 15 uur in de Abdiijkerk.

OPROEPEN

Amnesty

Amnesty International doet een oproep aan Haagse kerken om voor (familie van) vervolgd 'groetenkaarten' schrijven. De actie start dit najaar. Opgave, info: Anneke van der Does-van den Berg, (070) 355 49 85, annavanderdoes40@gmail.com.

Taaldocenten

In hartje Schilderswijk ligt het Multicultureel Ontmoetingscentrum, een plek van ontmoeting, onderwijs en ondersteuning voor migranten uit alle continenten. Het MOC zoekt docenten die hun de basis van de Nederlandse taal willen leren.

De leerlingen zijn gemotiveerd en van alle leeftijden. Er zijn ochtend- en avondlessen doordeeweeks. Ervaring in het onderwijs is niet vereist.

INFORMATIE:
MARIE-ANNE VAN ERP, TEL. 06 51 75 65 65 / E-MAIL:
INFO@MOCSCILDERSWIJK.NL.

advertentie

Wende
uitvaartzorg

wanneer het leven een wending neemt...

Gesina Versteeg

070 397 15 77 | www.wendeuitvaartzorg.nl
samen@wendeuitvaartzorg.nl

COLOFON

KERK IN DEN HAAG MAANDBLAD
WWW.KERKINDENHAAG.NL WEBSITE

September 2016, jaargang 19, nr. 188

Uitgave van de Protestantse Gemeente te 's-Gravenhage, de Evangelisch-Lutherse Gemeente Den Haag en de Gereformeerde Kerk van 's-Gravenhage-Oost.

Contact:
redactie@kerkinderhaag.nl
Tel. 06 30 16 48 20
Parkstraat 32, 2514 JK Den Haag

Hoofdredacteur: Jan Goossensen
Eindredacteur: Robert Reijns

Redactie: Margot C. Berends (tekstredacteur), Rob van Essen, Hans Hemmes, Bas Kromhout, Rienk Lanooy, Irna van der Wekke, Marijke Witteman.

Redactionele medewerkers: Henk Baars (Stek), Jaap van den Berg (kerkdiensten), Jan Eijken, Paul Schott, Margriet Quarles van Ufford (PGG).

Overige medewerkers: Rogier Chang (fotografie), Eric van den Berg (website), Pieter van Schouwenburg (vormgeving).
Druk: Opmeer Drukkerij bv.

ADVERTENTIES:

WWW.KERKINDENHAAG.NL
E-MAIL: INFO@KERKINDENHAAG.NL
TEL. KANTOORUREN: 06 123 130 53.

Los postabonnement:

€ 19,50 per kalenderjaar (10 nummers).
Opgave: info@kerkinderhaag.nl
Giften: IBAN NL35 INGB 0007 7749 10

INGEZONDEN

In-Druk

In het juli/augustus-nummer van KDH (187) las ik de column In-Druk van Rob van Essen over de conferentie van de Lucasorde, 'Sent to heal'. Dit zeer oude ritueel (gebed, handoplegging, soms zalving) was in de Nederlandse protestantse kerken op de achtergrond geraakt, maar heeft in 2004 een officiële plaats gekregen in het *Dienstboek van de Protestantse Kerk in Nederland*. Ds. Rob van Essen heeft de Lucasorde in Nederland vijftien jaar geleid en daarin met vasthoudendheid een grote rol gespeeld. Mede daardoor was de conferentie een blij gebeuren.

JANNEKE TRAPMAN

BIJBELS QRS WEET JIJ WAT MIJ ONTBREEKT?

ALS KIND VOELDE IK VAAK OPLUCHTING wanneer op zondagmorgen in plaats van de Tien Geboden de 'samenvatting van de wet' werd gelezen. Het ontbrak mij aan geduldig luisteren naar die lange opsomming van 'doen' en 'niet doen'. De samenvatting ging bovendien over liefhebben. Daar hing alles van af. Waar ik bij de lezing van de Tien Geboden wolken zag, daar hing bij de samenvatting een stralende zon in een wolkenloze hemel. God liefhebben boven alles en, daaraan gelijk, uw naaste liefhebben als uzelf; aan deze twee geboden hangt de ganse wet en de profeten. Volgens Jezus is er geen groter gebod. Als kind vatte ik de samenvatting samen: heb jezelf lief. Geen wolkje aan de lucht, toen. Martin Buber geeft een chassidische vertelling door over liefhebben. Op mijn beurt geef ik haar door, de strekking ongewijzigd, de personages iets aangepast:

'Een mediator verklaarde eens het volgende. Ik heb de liefde geleerd van een dorpsonderwijzer. Terwijl achterin de kroeg een groepje jonge landbouwers vrolijk het glas hief, zag ik dat hij naar hen toeliep en aan een van hen vroeg: Zeg eens, voel jij liefde voor mij, of niet? De ander keek hem verwonderd aan en na een korte stilte antwoordde hij vrolijk: Jazeker voel ik liefde voor jou. Je zegt dat jij liefde voor mij voelt, weet jij dan wat mij ontbreekt? De ander keek hem aan. Het bleef stil, en hij was niet in staat een woord te spreken. De mediator vertelde: Toen wist ik wat liefde tot de mensen is, te kennen hun noden en te voelen hun leed.' Wanneer ik me Bubers woorden goed herinner, hoort bij dit liefhebben ook het daadwerkelijk ingaan op deze noden.

Verrassenderwijs ontdekte ik de strekking van deze vertelling letterlijk in het Marcusevangelie. Daar vraagt de rijke jongeling die een volmaakt – in de zin van perfect – leven tracht te leiden, aan Jezus wat hij moet doen om het eeuwig leven te beërven. Als Jezus hem wijst op het volbrengen van de wet en hij antwoordt dat hij dit alles heeft gedaan van jongs af aan, dan kijkt Jezus hem aan, krijgt hem lief en zegt: 'Eén ding ontbreekt u.' Ook hier wordt ontbreken verbonden met liefhebben.

Ik herinner me dat ik als kind geneigd was mijn tekortkomingen angstvallig toe te dekken. Ook wat er aan mijn ouders ontbrak, hield ik lang uit

beeld. Perfectionisme is zeker jonge mensen niet vreemd. Dat liefhebben te maken zou hebben met de waarheid van tekortschieten en iets of iemand nodig hebben, leek een inbreuk op mijn volmaakt blauwe hemel. Nu besef ik meer en meer dat het Grote Gebod de opdracht bevat mijzelf, de nabijgekomen ander (naaste) en het woord van liefde, vrede en recht (God) te leren kennen in noden. Zo iets vraagt om handen en voeten en elkaar aanzien – tegengif tegen afkeer. Mens en God wachten op en verwachten gekend te worden in wat hen ontbreekt.

MARTIN KOSTER

Martin Koster, predikant in de Bosbeskapel, en John Batist, emeritus pastoraal werker bij de Antonius Abt, schrijven om beurten een aflevering van deze theologische rubriek. De titel is een knipoog naar het befaamde boek *Bijbels ABC* van K.H. Miskotte.

Troubadour

TROUBADOUR MARTIJN BREEMAN ZINGT MAANDELIJKS EEN LIED, TE BELUISTEREN OP KERKINDENHAAG.NL.

Liedje

*Ik wou dat ik dit liedje was
en door jou werd gezongen.
Dan werd ik op een mooie dag
geboren in jouw longen.*

*En op een warme ademtocht
ontleed ik aan je lippen.
Dan zou ik – en dat stemt mij droef –
jou woord voor woord ontglippen.*

*In het voorbijgaan streelde ik
nog eventjes je oren.
Maar met een beetje goede wil,
word ik opnieuw geboren.*

Kijk op God: Laurens ten Kate

Hoogleraar Laurens ten Kate, filosoof en theoloog, vertelt in de remonstrantse kerk over zijn geloofsbeeld. Hij doceert godsdienstfilosofie, religiestudies, theologie en politieke ethiek aan de Universiteit voor Humanistiek (Utrecht). In zijn inaugurale rede *De vreemde vrijheid. Nieuwe betekenissen van vrijzinnigheid en humanisme in de 21ste eeuw* vraagt hij zich af: volstaat de vrijheid die het einde van de ideologieën van toen ons heeft gebracht? Is er niet dringend behoefte aan een andere vrijheid?

DONDERDAG 22 SEPTEMBER, 20 UUR, € 5.
REMONSTRANTSE KERK.

Nieuwe serie 'levenskunst'

Wat als het leven niet aan onze verwachtingen voldoet, scoren onvoldoende lukt en tegenslagen zich herhalen? Zetten we dan in op nog meer perfectionisme of zakken we uit wanhoop ineen? De christelijke geloofsleer brengt hier wijsheid. Vanwege groot enthousiasme wordt een nieuwe serie avonden over levenskunst gehouden. Leiding: theoloog Jan Eikelboom.

DONDERDAG 29 SEPTEMBER, 13 EN 27
OKTOBER, 10 NOVEMBER; 14-16 UUR.
BOSBESKAPEL. OPGAVE: J.C.EIKELBOOM@
ZONNET.NL.

Internationaal Heinrich Schütz Festival

Muziek die de tekst leven inblaast

AGENDA In september pakt de Stichting Haagse Kerkmuziek Evenementen groots uit met het Internationaal Heinrich Schütz Festival. Vier dagen lang zijn er concerten, een lezing, een symposium, een masterclass en een kerkdienst vol muziek.

Drie componisten staan centraal: natuurlijk Heinrich Schütz (1585-1672), daarnaast Max Reger en Siegfried Reda.

Alle drie gingen bij het componeren uit van de tekst, een traditie die 'explicatio textus' wordt genoemd. Ze keken niet alleen naar de buitenkant van de tekst maar ook en vooral naar de diepere inhoud, de betekenis en de uitleg ervan. Zij gebruikten de muziek om de tekst tot leven te laten komen. Ze waren het niet eens met componisten die de tekst alleen gebruiken om mooie muziek te maken. De traditie van 'explicatio textus' begint bij Schütz. Tot die tijd was er sprake van 'darstellende' muziek: de tekst werd op de meest objectieve wijze op muziek gezet, zoals bij het Gregoriaans. Zelfs bij woorden als 'hemel' en 'aarde' werd de muziek niet hoog of laag gecomponeerd. Aan het begin van de zeventiende eeuw ontstaat de 'deutende' muziek: de muziek volgt de tekst, geeft accenten, beeldt uit, exegetiseert.

Begin moderne muziek

Reger stierf in 1916, Reda werd in dat jaar geboren. Maar ze hebben meer gemeen: beiden zijn kenmerkende representanten van hun tijd. Reger stond in de Hoog-Romantiek

aan het allereerste begin van de nieuwe, moderne muziek. Hij verlaat regelmatig het tonale stelsel, zodat niet meer gezegd kan worden dat een muziekstuk in een bepaalde toonsoort staat. Daarmee had hij een primeur. Eigenlijk begint de moderne muziek later, met onder meer Arnold Schönberg. Maar de eerste aanzet gaf Reger.

Ook Reda hoorde bij een groep componisten die vernieuwend was. Hij verbond de kerkmuziek weer met de liturgie van de lutherse kerkdienst. Dat sloot aan bij de herleeftde belangstelling voor de theologie van Maarten Luther, in de tijd rond de Tweede Wereldoorlog.

Tijdens het Schütz Festival zijn daar talloze voorbeelden van te horen. Een belangrijke initiatiefnemer van het festival is de Haagse kerkmusicus en dirigent Hans Jansen, die komend najaar afscheid neemt van zijn werk in de Kloosterkerk.

MARGOT C. BERENDS

VAN 15 TOT 18 SEPTEMBER.
PROGRAMMA: SCHUETZFESTIVAL.NL.

Open Monumentendagen:
Symbolen en iconen

AGENDA De Open Monumentendagen staan dit jaar in het teken van 'symbolen en iconen'. Wat duiden symbolen, wat maakt een gebouw iconisch?

Op zaterdag 10 en zondag 11 september zijn veel kerken geopend. Er zijn ook concerten. Hieronder een overzicht van kerken die aansluiten bij het thema. Voor alle activiteiten, zie: openmonumentendagen.nl/gemeente/den-haag/

Lutherse kerk

Fotopresentatie met uitleg over symbolen in de kerk. Workshop symbolisch bloemschikken (11:30-14:30 uur). Te koop: uitspraken van Luther op tegeltjes (€ 2).
Zaterdag, 10-16 uur.

Antonius Abtkerk

Tentoonstelling over het mozaïek van Anton Molkenboer, met materialen en ontwerpen. Mozaïek-workshops voor kinderen.
Zaterdag, 10-16 uur. Zondag, 12-16 uur.

Paschaliskerk

Iconen-expositie. Verkrijgbaar: informatieboekje over symbolen in de kerk.
Zaterdag, 10-17 uur.

Parkstraatkerk

Expositie van oude paramenten.
Zaterdag, 11-16 uur. Zondag, 13:30-16 uur.

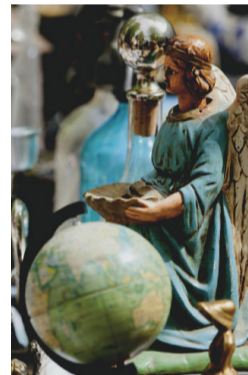
Kloosterkerk

Twintig minuten na het uur: rondleidingen langs symbolen. Elk heel uur muziekoptredens.
Zaterdag 10 uur. Zondag 12 uur.

Bazaar in de Lutherse kerk

Mooie en goedkope 'kunst en kitsch', huis-houdelijke artikelen, boeken, cd's, handwerken, kleding, sieraden, taarten, gebak en jams, koffie en thee. De Lutherse kerk houdt een bonte bazaar. Ook aan vermaak voor kinderen wordt gedacht. Mis de loterijen niet. Wie mooie en hele spullen kwijt kan, is bij Henk Baaima aan het juiste adres: 070 363 66 10.

ZATERDAG 17 SEPTEMBER, 10-16 UUR.

Nacht van Dictatuur met vol programma

De VN riep 15 september uit tot Dag van de Democratie. Als tegenhanger houdt ProDemos een week eerder de Nacht van de Dictatuur in Den Haag. Hoe is het om te leven zonder vrijheid en gelijkheid? Femke Halsema, voormalig fractievoorzitter van GroenLinks, geeft een openingslezing. Op het

programma staan voordrachten van gedichten over dictatuur (Paul Damen), een paneldiscussie over het Joegoslaviëtribunaal, het verhaal van Leyla Yunus over haar gevangenschap in Azerbeidzjan, een interview met Syrische schrijver Nihad Sirees, een diner met lievelingsgerechten van dictators, een lezing over de pers in dictaturen, filmvertoning van 'The Propaganda Game' en rondleidingen met doodstrafdeskundigen door Museum Gevangenpoort.

VRIJDAG 9 SEPTEMBER, VANAF 20 UUR, € 10. PRODEMOS, HOFWEG 1.
OPGAVE: NACHTVANDEDICTAATUUR.NL.

COLUMN

MIJN WINKELIER WAS IN MEKKA

Voor mijn dagelijkse boodschappen zijn winkelstraten in de Schilderswijk mij het meest dichtbij. Voor sommige zaken neem ik, als ouwe kerkrat, extra tijd. Er moet in dit tijdsgewricht veel gepraat worden over en weer, over geloofsgrenzen heen. Waarover we dan spreken? Geloofskwebbelletjes. Hoe gaat het in kerk en moskee? Van: bevalt die dominee/die imam, tot: wat stemmen we bij onze Nederlandse verkiezingen? Kortom: belevingen.

In juli, tijdens de ramadan, is mijn vaste winkelier in Mekka en Medina geweest, voor de zogenaamde kleine Hadj. Uitgenodigd door een al langdurig vaste klant, die alles voor hem regelde. Visum, kosten, alles werd in vrome vriendschap geschonken. Vliegen van Schiphol naar Amman. Daar over op een vliegtuig naar Djeddah. Intussen moest hij al zijn kleren afleggen en kreeg hij bloot de witte djellabah te dragen. Alle bezittingen gingen tot aan de

terugkeer in een kluis en de portemonnee was niet nodig. Van Djeddah ging het in een bus naar Mekka, waar hij een hotel kreeg. Eten en alle onderhoud was voor niks, alle kraampjes langs de weg waren alles weg om niet.

Indrukwekkend was het: het massale, met honderdduizenden samen te zijn. Al die landen en talen. Opvallend was de forse vertegenwoordiging van de 'oostelijke' islam: Indiërs, Pakistani, Bangladeshi's. Dat gaf aan het samenzijn iets emotioneels. Vanuit het westen was er duidelijk minder volk. Bij Al-Jazeera zien wij op tv het zeven maal zingende omtrekken van de Kaaba. Dat was het hart van de beleving, want zo raak je dicht bij de geschiedenis die Allah met Ibrahim is gegaan. Daarna was er de omwandeling van de bron van Hagar, ook daar zeven maal. Aan het eind brandde er een groene lamp, daar mocht een ieder luidkeels in zijn gebed

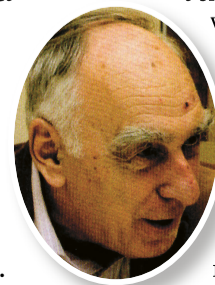
zeggen wat hij voor het komend jaar aan wensen had.

Wij kennen de lijn die ons joodse Genesisverhaal volgt: van Abraham en Sara naar Jacob/Ezau en zo verder. Vooraf gaat het verhaal van de vernederde Hagar en de zoon van haar zwangerschap. In Genesis 16:10 staat een explosieve belofte, dat uit hem ontelbare menigten spruiten zullen. Juist dat pikte de islam als centrale boodschap op, en dat wordt hier verbeeld.

Ik vroeg nog of deze Hagenaar daar ook was platgedrukt geweest. Nee, er was gekozen voor massale bijstand van een Engelsprekend beveiligingsbedrijf. Gek dus: de voertaal was Engels. Emotioneel was ook dat in de grote omgang een idioot zich met een bomgordel had opgeblazen, vlakbij waar mijn zegsman liep.

Terug in ons land staat mijn winkelier mij alles met rozige oogjes te vertellen. Net als een vers bekeerde Jezusgelovige bij ons; hij heeft duidelijk iets beleefd. Hij draagt zo'n kalotje, bekend in onze wijk als de toof der vromen.

Een beetje PVV'er gaat nu vragen of hij nou geradicaliseerd is. Bij een volgend bezoek aan zijn zaak, op een dag hier bijna net zo heet als in Mekka, draagt hij grinnikend een voddig t-shirt met een logo van de blootliggende beaches van Sao Paulo. Of hij zijn Mekka nu vergeten is? Welnee, we moeten van allebei weten, op twee benen blijven lopen, dat is leven. We geven elkaar een hand.

JAAP VAN DEN BERG,
EMERITUS PREDIKANT